

Mag. Janez Damjan, direktor CPI ¹

Projekt NOO Modernizacija PSI za prenavo sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji

Sistem našega poklicnega in strokovnega izobraževanja je bil zasnovan sredi 90-ih let, sedanja struktura pa je bila postavljena v [Izhodiščih](#) za razvoj izobraževalnih programov v letu 2001. Dokument je bil že takrat razvit na sodobnih evropskih načelih PSI ter je utemeljil socialno partnerstvo, fleksibilnost in prehodnost izobraževanja po poklicni vertikali, avtonomnost izvajalcev, kompatibilnost z evropskimi sistemi, praktično izobraževanje, odprti kurikulum in modularnost. V osnovi gre za šolski model, ki želi mlade vzporedno pripravljati tako za poklic kot za nadaljnje izobraževanje, hkrati pa razvijati njihovo splošno izobrazbo in sposobnost aktivnega državljanstva.

V času uveljavljanja modela oz. v šolskem letu 1998/99 je v prvi letnik srednješolskega izobraževanja vpisalo skoraj 30.000 dijakov in dijakinj, v šolskem letu 2020/21 pa ob približno enaki strukturi šol dobrih 20.000. Na spodnjem grafu vidimo, da se je v dvajsetih letih število vpisanih v programe NPI in SPI zmanjšalo za polovico, število vpisanih v gimnazijske programe za tretjino, število vpisanih v SSI pa za desetino. Skupno je v programe PSI v zadnjih letih vpisanih 2/3 srednješolske populacije (v šolskem letu 2022/23 je skupno vpisanih v programe NPI, SPI in SSI 15.325 dijakov in dijakinj oz. točno 66,7%).²

Vir: Interna baza CPI (na osnovi podatkov MIZŠ in SURS)

Iz primerjave podatkov o vpisu v 1. letnik programov SSI in o zaključevanju 4 leta kasneje za zadnje razpoložljivo obdobje ugotavljamo, da je delež uspešnih dijakov okoli treh četrtin. Število dijakov, ki so

¹ Pri pripravi gradiva so sodelovali: Metod Češarek, Jelka Čop, Anja Dolžan, Barbara Kunčič Krapež dr. Danijela Makovec Radovan, Darko Mali, Slava Pevec Grm, dr. Klara Skubic Ermenc Helena Žnidaršič.

² Pomen kratic: NPI = nižje poklicno izobraževanje, SPI= srednje poklicno izobraževanje, SSI = srednje strokovno izobraževanje.

v letu 2021 uspešno zaključili poklicno maturo, je bilo 8.356, to je preko 90 % vseh, ki so k pristopili k opravljanju. Če primerjamo število študentov, ki so uspešno zaključili poklicno in splošno maturo v letu 2021, s številom vpisanih v 1. letnik terciarnega izobraževanja za šolsko leto 2021/22, lahko sklepamo, da se vsaj 2/3 dijakov s poklicno maturo odloči za nadaljevanje izobraževanja.³ Naša ocena je, da je med vsemi bruci približno enako število tistih s splošno maturo in tistih s poklicno maturo.⁴ Dobra desetina vseh brucev se vpiše v programe višjega strokovnega izobraževanja. Med udeleženci izobraževanja odraslih na srednješolskih ravneh jih je v šolskem letu 2020/21 slabih 90% zaključilo programe PSI.

Poleg že omenjenih demografskih in strukturnih sprememb srednješolske populacije sta za izvajanje in doseganje ciljev programov PSI velika izziva še bistveno povečan delež dijakov, ki niso obiskovali osnovne šole v Sloveniji (od 5% do 50%) ter hitro naraščajoč delež dijakov s posebnimi potrebami. Večina šol se odziva s povečano fleksibilizacijo pouka in individualizacijo dela z dijaki, kar vodi v organizacijske in kadrovske izzive. Ti se povečujejo tudi zaradi pomanjkanja učiteljev in drugega strokovnega kadra na srednjih šolah.

Na razvoj in izvajanje programov PSI imajo poleg demografskih in socialnih dejavnikov velik vpliv še drugi eksterni dejavniki, kot so pomanjkanje delovne sile, okoljski vplivi, digitalizacija in nasploh tehnološki razvoj. V številnih gospodarskih panogah se tehnologija hitro in močno spreminja, delo z njo pa postaja zahtevnejše. Posledično so potrebna večja in hitrejša vlaganja v sodobno opremljenost šol, kar je predvsem za manjše šole in tiste, ki v bližini nimajo ustreznih močnih delodajalcev zelo velik izziv. Sodelovanje z delodajalci je sicer bistvenega pomena tudi za kakovostno izvajanje praktičnega usposabljanja z delom. Če interes delodajalcev za sprejemanje dijakov na prakso ni zadosten, je to lahko kritično za zagotavljanje krajših oblik praktičnega usposabljanja na delovnem mestu. Za kakovostno izvajanje daljših oblik PUD-a in še posebej vajeništva pa je ključno zagotavljanje usposobljenih mentorjev pri delodajalcih.

Šolam oz. ravnateljem in učiteljem so v veliko pomoč pri soočanju z omenjenimi izzivi številni projekti, financirani z evropskim sredstvi, ki omogočajo nakupe sodobnih tehnologij, usposabljanja učiteljev doma in v tujini, spodbujajo sodelovanje in uvajanje sodobnih načinov poučevanja ter mednarodne izmenjave. Na tej podlagi so se razvili odlični in inovativni primeri izobraževanja in sodelovanja dijakov, učiteljev, šol ter delodajalcev, ki so dobili priznanje tudi v mednarodnem prostoru. Ob ponosu na dosežene rezultate pa je potrebno omeniti, da vse to vpliva na zagotavljanje enakosti in pravičnosti v sistemu poklicnega in strokovnega izobraževanja. Ob vse večji avtonomiji šol pri izvajanju kurikula se zato pojavlja vprašanje ali še lahko govorimo o enotnem standardu poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Že pri zasnovi sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja so snovalci na prvo mesto postavili ključno vlogo socialnih partnerjev, brez katerih se sistem ne more razvijati. Njihova vloga je pomembna tako pri postavljanju poklicnih standardov kot pri načrtovanju in izvajanju izobraževalnih programov ter evalvaciji dosežkov in kompetenc, še posebej pa pri izobraževanju mentorjev in pri zagotavljanju interesa delodajalcev za sprejem dijakov na praktično usposabljanje. Zato je med izzivi slovenskega poklicnega in strokovnega izobraževanja potrebno omeniti, da se je vloga socialnih partnerjev pri razvoju izobraževalnega sistema v zadnjem obdobju zmanjšala. Kljub velikemu trudu posameznih sodelavcev zbornic se na sistemski ravni pozna zmanjšana strateška vloga socialnih partnerjev zaradi neobveznega članstva in povečanega števila zbornic.

³ Vir podatkov o vpisu in zaključku je poročilo na spletni strani [Eurydice](#) in [Vmesno letno maturitetno poročilo za PM, 2021](#).

⁴ Za natančne izračune navedenih deležev na ravni države ni na voljo ustreznih javnih podatkov.

Zavedanje in razumevanje naštetega sta bistvena za uresničevanje poslanstva Centra RS za poklicno izobraževanja, ki je bil ustanovljen za povezovanje izobraževanja in trga dela ter vseh deležnikov. Zaposleni in številni zunanji sodelavci smo zato ambiciozno pristopili k pripravi projekta Modernizacija poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki vključuje še področje vajeništva in višjega strokovnega izobraževanja. V namenu projekta ni zapisano samo krepitev kompetenc za digitalni in zeleni prehod, ampak tudi razvoj prilagodljivosti, odpornosti in odzivnosti poklicnega izobraževanja na potrebe trga dela in širšega okolja ter izboljšanje relevantnosti poklicnega in strokovnega izobraževanja za gospodarsko okrevanje, zvišanje produktivnosti in socialne vključenosti ter uravnotežen družbeni, okoljski in gospodarski razvoj. Pri tem naslavljamo celotno populacijo, tako tiste, ki bodo z razvojem svojih talentov in odličnostjo prispevali digitalnemu in zelenemu preboju in višji produktivnosti ter inovativnosti kot tiste na robu trga dela (nezaposlene, migrante, socialno izključene) in razvijamo nove metode učenja in poučevanja ter načine ocenjevanja v okviru poklicne pedagogike.

Kazalniki, ki jim moramo doseči v časovnem okviru projekta, so sicer zelo konkretni: to je 5 prenovljenih srednješolskih programov do konca leta 2024, 20 srednješolskih programov in 16 višješolskih programov pa do leta 2026. Osnova za prenavo teh programov je prenovljen dokument Izhodišča za pripravo programov, ki smo ga že temeljito analizirali in pripravili smernice za njegovo prenavo do konca tega leta. Vendar je jasno, da v tako kratkem času ne moremo niti pripraviti, kaj šele preveriti vseh odgovorov, ki jih zahtevajo uvodoma predstavljeni izzivi poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Pri projektu NOO Modernizacija PSI zato delujemo na dveh ravneh: po eni strani je pomembno doseganje kazalnikov, to je prenova ali priprava novih programov v okviru obstoječih sistemskih rešitev. Hkrati pa potekajo evalvacije, študije in mednarodne primerjave, s katerimi iščemo dolgoročne odgovore za prenavo sistema, ki letos praznuje 27. rojstni dan. Tako smo med drugim že opravili analizo izvajanja odprtega dela kurikula, ki je ena od temeljnih značilnosti sistema PSI, izvajamo analizo programov na izbranih strokovnih področjih in potencial za izvajanje vajeniške oblike izobraževanja na višjih ravneh.

Najpomembnejša študija v prvem letu izvajanja projekta pa je bila delavnica, ki smo jo z različnimi deležniki poklicnega in strokovnega izobraževanja izvedli lani novembra po metodologiji Evropskega centa za razvoj poklicnega in strokovnega izobraževanja - CEDEFOP⁵. Udeleženci so na osnovi pregleda razvoja sistemov poklicnega izobraževanja v Evropi v zadnjih tridesetih letih razmišljali o prihodnosti oz. razvijali možne scenarije razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji.⁶ Gre predvsem za razmisleke, kako se bo PSI zaradi digitalizacije in polarizacije delovnih mest razvijalo v odnosu do drugih podsistemov izobraževanja, to je v odnosu do splošnega srednješolskega izobraževanja in v odnosu do terciarnega izobraževanja. Pomembno vprašanje je, kako bomo okrepili vlogo PSI pri gospodarski rasti, inovacijah in razvoju socialne države ter ga postavili kot hrbtenico vseživljenjskega učenja. Eden večjih izzivov, ki nas čakajo je tudi usposabljanje, dokvalifikacije, prekvalifikacije odraslih za digitalni in zeleni preboj.

Projektna skupina na Centru RS za poklicno izobraževanje verjame, da bomo do leta 2026 v odprti razpravi z najširšim krogom udeležencev našli rešitve razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja v Sloveniji, ki bodo uresničljive ter vzdržne, pravične in vzpodbudne za mlade, ki danes vstopajo v naš sistem splošnega izobraževanja, mlade, ki bodo pridobivali splošno izobrazbo v drugih šolskih sistemih in vse odrasle, ki se bodo morali prilagajati še neznanim spremembam na trgu dela in v družbi.

⁵ Več o tem na [Future of VET | CEDEFOP \(europa.eu\)](https://www.europa.eu)

⁶ Celovito sklepno poročilo o rezultatih delavnice je v pripravi.